

УДК 78.071.2
ББК 85.313 (4 Укр)

Богдан Мочурад

ЄВГЕН ФІЛІПОВ І ЛЬВІВСЬКА ЕСТРАДНА ОРКЕСТРОВА МУЗИКА

Історія львівської естрадної музики ХХ століття, яку творили вельми цікаві особистості, залишається малодослідженою. Завдання цієї статті – ще раз згадати світлий образ видатного музиканта Євгена Філіпова та осмислити його роль в естрадному мистецтві України.

Ключові слова: естрада, оркестр, музикант, стиль, аранжування.

Доля творчої людини, зазвичай, є особливо складною й багатогранною. Одним вона дарує славу, яка й після відходу в кращий світ довго не проминає, а інших, не менш талановитих, уже за кілька років після кончини згадує лише вузьке коло друзів. У цьому невеликому повідомленні хотілося б відновити в пам'яті шанувальників “легкої” музики постать непересічного львівського музиканта Євгена Михайловича Філіпова (1941–2004), життя якого є переконливою ілюстрацією афоризму: “Скромність – це шлях до невідомості”.

Народився Євген Філіпов 29 листопада 1941 року в м. Красноярськ (Російська Федерація). З 1957 по 1961 навчався у Львівському державному музичному училищі по класу скрипки О.Єгорова. З 1961 по 1964 рр. служив в оркестрі штабу Прикарпатського військового округу. Після демобілізації з лав Збройних сил почав працювати в оркестрі кінотеатру “Україна”. Паралельно (1967–1972 рр.) навчався на фортепіанному факультеті Львівської державної консерваторії ім. М.В.Лисенка. У 1977–1979 рр. був запрошений на посаду художнього керівника вар’єте санаторію “Єсентуки” (м. Єсентуки, РФ). Після повернення до Львова очолював естрадний оркестр “Екран”.

З 1992 року – концертмейстер зразкового ансамблю “Квіти України”, а з 1996 – викладач відділу естрадного мистецтва Львівського державного музичного училища ім. С.П.Людкевича і старший викладач кафедри військової музики Львівського військового інституту ім. П.Сагайдачного Національного університету “Львівська політехніка”.

Ці декілька рядків біографічної довідки вміщують життя людини, яка стала знаковою не лише для естрадного мистецтва Львова. Ім’я Євгена Філіпова було відоме і в багатьох республіках Радянського Союзу, хоча його творчі здобутки насамперед пов’язані з оркестром “Екран”.

Історія естрадних оркестрів Львова сягає початку ХХ століття і ще очікує на своїх дослідників. Це були різні за складом і кількістю виконавців колективи, основним місцем діяльності яких були сцени кінотеатрів, танцювальні майданчики та ресторани. У міжвоєнний час початку ХХ століття вони набули надзвичайної популярності, адже основу їх репертуару склали модні в Європі танцювальні жанри: танго, фокстрот, пасодобль, румба, вальс тощо. Великим попитом користувалися виступи на відкритих площадках. Рішенням магістрату навмисно було споруджено декілька відкритих (так званих “зелених”) концертних сцен у міських парках.

Розквіт естрадної музики сягнув такого рівня, що музикознавці окреслюють його як період “львівського ретро”. Пісні й танцювальні мелодії сьогодні призабутих Степана Гумініловича, Богдана Весоловського, Ярослава Барнича та Мар’яна Хемара¹ (орієнтувався на польську меншину Львова) уражають вишуканістю мелодій та емоційною насиченістю.

У повоєнні роки популярністю користувались оркестри кінотеатрів “Дніпро” (керівники Айзек Гершбург, Олександр Житницький), імені Б.Хмельницького (Михайло Ярошевський, Степан Чорненький), ресторану “Брістоль” (з успіхом гастролював Прибалтикою в 1951–1952 роках, керівник Пилип Кесслер), ресторану готелю “Інтурист” (керівник Анатолій Кос-Ана-

¹ Мар’ян Хемар (1901–1972) – польський композитор, який писав для львівської радіостанції *Wesolej Lwowskiej Fali* та створив польське кабарє. В еміграції написав ностальгічний цикл пісень про Львів.

тольський). Основу останнього склали учасники вар'єте “Веселий Львів”, що плідно працювало в роки війни. Оригінальністю та високим виконавським рівнем відзначався естрадний квінтет кінотеатру ім. Я.Галана в такому складі: О.Авдєєв (кларнет), М.Осідач (акордеон), С.Мількунов (гітара), М.Туряниця (контрабас), О.Житницький (фортепіано).

Серед колективів, що супроводжували танцювальні вечірки, найвідомішим був оркестр Будинку культури залізничників (більш відомий як РОКС), яким довгий час керував Олександр Авдєєв. Винятковою популярністю користувався оркестр, створений Олександром Балабаном, який виступав на культовому танцмайданчику “Клітка”, а згодом трансформувався у ВІА “Ореол” Львівської обласної філармонії.

Та все ж одним із найвідоміших колективів естрадного напрямку був оркестр кінотеатру “Україна” (на початку 1970-х за високий виконавський рівень був тарифікований ЛОМА по першому розряду як професійний оркестр “Екран”). Керівниками почергово були Олександр Житницький, Георгій Борщаговський, Михайло Балабан та Євген Філіпов. Склад постійно змінювався, але переважно то були 2 скрипки, 3–4 саксофони, 2–3 труби, тромбон, ритм- та бас-гітари, ударні, фортепіано, 2 солісти-вокалісти.

Євген Філіпов став стрижнем, що об'єднав колектив. Він не лише віртуозно грав на фортепіано, але й створював чудові оркестровки творів. Репертуар базувався на декількох складових: інструментальні версії українських мелодій (як народних, так і молодих композиторів Білаша, Майбороди, Скорика тощо), твори радянських композиторів (Зацепін, Людвіковський, Пахмутова, Паулс та інші) і композиції західної естради. В часи тотальної ідеологічної цензури українські виконавці мали обмежені можливості знайомитись із новинками західноєвропейського та американського естрадного мистецтва. Долаючи глушіння “ворожих” радіостанцій, Євген Михайлович записує з ефіру найновіші композиції, оркеструє та виконує разом із колегами в концертних програмах. Так львівська публіка знайомиться з творами ансамблів “Бітлз”, “АВВА”, Кейта Бессі, Джона Керна та інших.

На превеликий жаль, не відомою є доля оркестрових партій “Екрана”, адже інструментальні версії української пісні “Ой, не світи місяченьку”, “Погоні” В.Людвіковського, “Намалюй мені ніч” та “Не топчуть конвалії” М.Скорика могли б стати окрасою репертуару естрадних колективів і хрестоматійно-методичною базою для виховання аранжувальників на естрадних відділах навчальних закладів.

Досконалість креативних рецепцій Є.Філіпова творів відомих авторів сягала надзвичайних висот. Працюючи над оркестровкой твору, він урахував виконавські можливості кожного музиканта. “Спокійний, вимогливий до професійності виконання, він завжди радився з оркестрантами стосовно штрихів, аплікатури, дихання”, – згадує доцент кафедри духових та ударних інструментів Ігор Гишка. А завідувач відділу естрадного мистецтва Львівського державного музичного училища ім. С.П.Людкевича Юрій Антонюк зазначає: “Специфіка роботи учнівського оркестру має враховувати періодичну (фактично щорічну) зміну учасників. Випускники відходять, а на зміну приходять нові учні, професійні навички яких часто-густо є вельми відмінними. Тому Євгену Михайловичу доводилося постійно коригувати оркестрові партії. Однак, яким би не був склад нашого учнівського оркестру, композиції завжди звучали повноцінно, а виступи на академконцертах та з концертної естради супроводжувалися аплодисментами”.

Тісна співпраця поєднувала п. Філіпова не лише з українськими виконавцями та колективами. Твори світової й української естради в його аранжуванні виконували музиканти Москви, Ленінграда, Риги, Чикаго, Оттави тощо. Маєстро постійно цікавився прем'єрами джазових фестивалів, що ще за радянських часів проводилися в Прибалтиці.

Маловідомим є факт, що найперші (у багатьох аспектах еталонні) оркестровки пісень легендарного Володимира Івасюка належать перу Євгена Філіпова.

Оркестр кінотеатру “Україна” став одночасно й творчою лабораторією, і школою естрадного виконавства для багатьох музикантів. Періодично солістами працювали: співаки Натан Свиридов, Ада Назаренко, Євген Колодій, Белла Кереші, Борис Коростильов, трубачі Ігор Гишка, Юрій Вульфсон, Володимир Копоть, Юрій Остюк, Мирон Дадак, ударники Михайло Шпак, Володимир Пивовар, тромбоністи Борис Ковалишин, Борис Радченко, саксофоністи Борис Гелівер, Володимир Царук, Олександр Медведєв, Роман Оліярник, Віталій Романовський, басист

Михайло Балабан, піаніст Володимир Чижик. Для багатьох із них це стало потужним трампліном для подальшого творчого злету в академічній та естрадній царинах. Ось лише деякі факти: Б.Гелівер, В.Царук – солісти оркестру під орудою Анатолія Кролла (м. Москва), В.Чижик – лауреат багатьох джазових фестивалів, В.Копоть – соліст Державного естрадного оркестру та Радіобенду О.Фокіна), І.Гишка – соліст оркестру Львівської опери, а згодом Львівської філармонії.

Не можна оминати увагою ще одну яскраву особистість, яка, хоч і не мала безпосереднього стосунку до професійної музики, однак саме завдяки її ентузіазму плідно працював оркестр “Екран”. Це багаторічний адміністратор кінотеатру “Україна” Алла Шумилівна Вандер. Саме завдяки її зусиллям у часи, коли, згідно з культурною політикою держави, оркестри в кінотеатрах почали ліквідуватися, колектив Філіпова вдалося зберегти і він активно концертував. І тільки після відходу у вічність цієї унікальної людини обласне управління кінофікації зважалося його розформувати. На більш ніж два десятиліття діяльність естрадних оркестрів у Львові (за винятком цирку) припинилася й лише тепер розпочала поступово відроджуватися.

“Євген Філіпов – аристократ по духу, у житті переніс два важких удари, після яких так і не зміг до кінця оговтатися. Один із них – передчасна смерть дружини; другий – ліквідація оркестру”, – згадує друг і побратим музиканта Зиновій Ковпак.

У кінці 1990-х Є.Філіпов зосереджується на викладацькій роботі в музичній школі та військовому інституті. Біг-бэнд курсантів під його керівництвом стає переможцем фестивалів “Сурми-1998” та “Сурми-2000” (м. Рівне), “Джаз у погонах” (РП). Паралельно Євген Михайлович співпрацює з різноманітними колективами: Галицьким духовим оркестром (для якого створив один зі своїх шедеврів “Карпатську рапсодію” для труби (соліст Євген Шелест)), Духовим оркестром штабу Західного оперативного командування, оркестром “Віртуози Львова”, оркестром Львівського цирку та багатьма іншими. Слухаючи виконання творів, аранжованих видатним Маестро для таких різних колективів, захоплюєшся його вмінням оптимально використовувати засоби для створення й розкриття неповторного тембрального звучання кожного оркестру.

У період із 2002 по 2004 рр. Євген Михайлович на наше прохання написав декілька блискучих аранжувань для оркестру Національного академічного українського драматичного театру ім. М.Заньковецької. Серед них: “Зірки в очах твоїх” Пола Маккартні, “Хай буде так” Поля Морія, попури на латиноамериканські теми, попури на теми пісень В.Івасюка, “Коханий” І.Поклада, “Some vogue” С.Міннелло та багато інших. Свого прочитання чекає ще одна партитура Майстра: попури на теми рок-н-ролу, а останнє замовлення музики до фільму “Гладіатор” залишилося невиконаним.

Знаючи Євгена Михайловича як піаніста-віртуоза, хочеться відзначити виняткову зручність аплікатури й штрихів партії струнних, які фактично не доводилося змінювати. І лише під час роботи над цією статтею, дізнавшись про його скрипкову освіту, стало зрозумілим пояснення цього феномену.

Євген Михайлович відійшов у вічність несподівано й майже непомітно на початку серпня 2004 року. 1 березня 2005 року на сцені Львівської національної опери академічний камерний оркестр “Віртуози Львова” в рамках проекту “Кохання назавжди” вшанував пам’ять Майстра виконанням його інтерпретацій творів “Бітлз”.

Скромний, чуйний, інтелігентний, талановитий, інтелектуальний, високоморальний – ось риси особистості Маестро, які згадують його друзі та колеги. Творчість Євгена Філіпова чекає свого серйозного дослідження. Вельми цікавим і необхідним було б видання нечисленних записів оркестру “Екран” (що збереглися) на сучасних аудіоносіях, і кращих партитур – як авторського збірника, а також проведення хоча б у Львові концерту-пам’яті з аранжувань музиканта.

Отже, процес актуалізації видатних мистецьких постатей Львова повільно, але впевнено набирає обертів. Сподіваємося, що історія і пам’ять національної культури не забудуть жодної зі своїх знакових постатей.

История львовской эстрадной музыки XX столетия, творцами которой были очень интересные личности, остается малоисследованной. Задание этой статьи – еще раз вспом-

нить світлий образ видаючогося музиканта Євгенія Філіппова и осмислить его роль в эстрадном искусстве Украины.

Ключевые слова: эстрада, оркестр, музыкант, стиль, аранжирование.

The history of Lviv variety music of XX century, which was created by very interesting personalities, stays scantily studied. The tasks of this article are to recollect the light image of prominent musician Evgeniy Filipov and analyse his role in variety art of Ukraine.

Key words: variety, orchestra, musician, style, arrangement.

УДК 788.43:785

ББК 85.31

Андрій Асмоловський

АНСАМБЛЬ САКСОФОНІВ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ МУЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ ХХ ст.

У статті розглянуто етапи становлення й розвитку ансамблю саксофонів та його різновидів у контексті виконавської творчості європейських колективів означеного періоду. Визначено провідні колективи, їх здобутки на світовій сцені.

Ключові слова: саксофон, ансамбль саксофонів, квартет, саксофонна школа, композиторська творчість.

Процеси перетворення й подальшого розвитку українського суспільства вимагають від науковців вирішення цілого ряду завдань, які відповідали б змінам у свідомості й поведінці людей в усіх сферах суспільного життя. Музичне мистецтво набуває особливого значення, оскільки воно є важливим фактором розвитку естетичної культури людей. Сьогодні важливим є залучення людей до цілісного сприйняття музичного мистецтва. Цікавою формою такого процесу є колективне музикування, а саме ансамблеве. Відповідно до цього існують і створюються нові колективи з високим рівнем виконавської майстерності. Усупереч цьому (ансамбль саксофонів. – А.А.) належить до найменш вивчених у царині музикознавства.

Вивчення наукової літератури, публіцистики та інтернет-ресурсів дає підстави стверджувати, що на сьогодні відсутній обґрунтований аналіз розвитку ансамблю саксофонів як певного жанру в системі музично-виконавського мистецтва.

Загальна теорія ансамблевого мистецтва детально висвітлена в праці Г.Берліоза [1], Т.Вороніної [2], Р.Давидяна [3], В.Іванова [5], Т.Молчанової [8], Л.Раабена [9]. Актуальність пропонованої статті визначена зростанням інтересу фахівців до ансамблевого музикування й полягає в необхідності аналізу цього напрямку як у виконавській, так і в композиторській творчості, а також уведення до наукового обігу здобутків ансамблевих колективів саксофоністів Європи впродовж ХХ століття.

Під час роботи ми окреслили ряд завдань, які потребують вирішення в процесі наукового дослідження:

- дослідити історичну генезу ансамблю саксофонів, як специфічного й історично усталеного виконавського складу;
- розробити періодизацію європейської історії розвитку ансамблю саксофонів;
- узагальнити відомості про провідні виконавські колективи саксофоністів Європи та їх здобутки;
- визначити основні репертуарні напрями, що склалися в ансамблевому виконавстві саксофоністів.